

An Analysis of Enlightenment of Phra Angulimālya Thera

Thanaporn Phetsombat^{1*}

¹Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: kruaum04@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of this article is to present and analyze the attainment of Dhamma by Angulimāla Thera. The results of the study found that Enlightenment is an intellectual development until being able to enlighten the Four Noble Truths by following the Threefold Learning Doctrines in the middle of the path, Samatha or Vipassana with the principle that leads to nirvana Magga 8. Each has its perfection and practicing one of which leads to enlightenment in four levels: Sotāpatti-phala, Sakadāgāmi-phala, Anāgāmi-phala, Arahatta-phala, leading to attainment of nirvana and becoming the noble one in Buddhism. Factors affecting the attainment of Angulimālya: having the opportunity to meet the Buddha to listen to the Dhamma and practice the precepts is the important factors in Angulimālya's attainment. It was on this occasion that he came to understand his misfortune that turned his life around from being a good person to becoming a murderer because he was deceived by teachers and fellow students. When he met the Buddha which is a good friend to teach him until he attained the highest level of enlightenment, Arahatta. This is a motto for a person who has been mistaken. When one committed an offense, one can turn into a good person.

Keywords: Enlightenment, Phra Angulimālya Thera, Buddhism

วิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระองค์สิริมาเถระ

ธนาพร เพชรสมบัติ^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Kruaum04@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระองค์สิริมาเถระ ผลการศึกษาพบว่าการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เป็นการพัฒนาการทางปัญญา จนสามารถรู้แจ้งแห่ง อริยสัจ 4 โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ในแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา เจริญสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา หรือโดยมีหลักธรรมที่นำไปสู่นิพพานคือ มรรคมีองค์ 8 แต่ละหมวดมีความสมบูรณ์ในตัว การปฏิบัติตามหมวดใดโดยย่อมนำไปสู่การบรรลุธรรมได้ ผลของการบรรลุธรรมมี 4 ระดับ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผล สามารถบรรลุ มรรค ผล นิพพาน สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา การฟังธรรมและสมาทานศีลถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุธรรมขององค์สิริมา ในโอกาสนี้ทำให้ท่านได้เข้าใจในวิบากกรรมที่ท่านได้ประสบกับชีวิตจนทำให้ชีวิตของท่านได้หักเหจากการที่เป็นคนดีจนกลายเป็นฆาตกร เพราะถูกหลอกจากอาจารย์และศิษย์ร่วมสำนัก แต่เพราะที่ได้พบพระบรมศาสดา ซึ่งเป็นยอดแห่งกัลยาณมิตร ที่ประทานเมตตาสั่งสอนจนท่านได้บรรลุธรรมขั้นสูงคือพระอรหัตต์ จนเป็นคติเครื่องเตือนใจสอนใจให้คนที่เคยหลงผิด กระทำความผิดแล้ว ก็สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้

คำสำคัญ: การบรรลุธรรม, พระองค์สิริมาเถระ, พระพุทธศาสนา

© 2023 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

พระองค์สิริมาเถระ ซึ่งเดิมท่านชื่อหิงสกะ เกิดในตระกูลพราหมณ์ บิดาของท่านเป็นบุโรหิตของพระเจ้าปเสนทิโกศล แต่ต่อมาท่านได้กลายเป็นฆาตกรฆ่ามนุษย์ตายจำนวนมากเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ชีวิตของท่านจึงพลิกผันจากฆาตกรผู้โหดร้าย กลายเป็นพระอรหัตต์ผู้เพียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตร ทำให้ซาบซึ้งถึงเรื่องกฎแห่งกรรมและน้ำพระทัยอันเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่มีต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ว่า “พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยสม่าเสมอในสัตว์ทั้งหลาย คือ นายขมังธนู พระเทวทัต ฆาตกรองค์สิริมา ช้างธนบาล และพระราหุล” โดยไม่แยกแยะเป็นผู้รักใคร่ในพระองค์ เป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือว่าเป็นศัตรูต่อพระองค์พระสมณโคดมได้ทรงสั่งสมบารมีมาตั้งแต่อดีต จนถึงชาติปัจจุบัน นับเป็นอนเนกอนันต์ ทรงค้นหาแนวทางที่จะพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ในแนวทาง มัชฌิมาปฏิปทา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12/501/537)

พระองค์สิริมาได้ฆ่าผู้คนอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมากกว่า 1,000 คน ซึ่งเมื่ออุปสมบทแล้ว ได้บำเพ็ญเพียร จนบรรลุเป็นพระอรหัตต์ อย่างน่าเคลือบแคลง กรณีพระองค์สิริมานี้ ยังเป็นต้นบัญญัติห้ามไม่ให้คณะสงฆ์บวชให้กับมหาโจร ในโอกาสต่อมา ซึ่งเป็นเรื่องที่อัศจรรย์ยิ่ง จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ศึกษาหาข้อเท็จจริงต่อไป สัตว์โลกทั้งมวล ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากบุญกรรม ในอดีตทั้งสิ้น เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด ไม่มีสิ้นสุด ไม่มีประมาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งด้วยพระกรุณาธิคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระปัญญาธิคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านโภกทัณฺเฑณีเถระถือว่าเป็นผู้บรรลุธรรมได้เทศนาอันเป็นแนวทางแห่งการอบรมวิปัสสนาวิมุตติ อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ชื่อว่า “อนัตตลักขณสูตร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 4/20/27) ในจำนวนพระอัสติสาวกทั้งหมด 80 รูป พระองค์สิริมาเถระ เป็นหนึ่งในพระอัสติเหล่านั้นมีประวัติความเป็นมาน่าสนใจเริ่มตั้งแต่

อดีตชาติจนได้เกิดมาเป็นอหิงสกะกุมาร ได้เผชิญวิบากกรรมทั้งจากอดีตชาติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน อย่างหนัก เพราะจากคนธรรมดาที่มีชาติตระกูล มีสติปัญญาดี มีกิริยาที่เรียบร้อย ขยันหมั่นเพียร เคารพพรณินิบัติอาจารย์ และภรรยาของท่านด้วยดี ได้กลับกลายเป็นโจร หนีบขี้ ฆ่าคนอย่างไม่ปราณี เป็นจำนวนมาก นับกว่า 1,000 คน แต่ก็นับว่ามีวาสนาเป็นอย่างยิ่งที่ได้พบ กัลยาณมิตร ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดา จนได้บรรลุนิพพาน ในระยะเวลาสั้นๆ ด้วยคำสอน ที่ลึกซึ้ง ที่สำคัญคือ ท่านบรรลุธรรมในขณะที่มือยังถืออาวุธอยู่ อดคุณิมาลแม้ได้เปลี่ยนเพศเป็นบรรพชิตแล้ว แต่ก็ยังส่งผลต่อการดำรงสมณธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่มีผู้คนที่ใส่บาตร ทำให้ท่านอยู่อย่างลำบาก บางครั้งก็ถูกขว้างปาถึงเลือดตก บาตรแตก จีวรฉีกขาด แต่ท่านก็ไม่ท้อถอย ปฏิบัติธรรมอย่างอดทน โดยมีพระพุทธองค์คอยสอนเตือน และเป็นกำลังใจ พระองค์คุณิมาลถือข้อวัตรที่เข้มข้น เพียรแผดเผากิเลส โดยถือธุดงค์วัตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 1/214/295) ท่านมีจิตเมตตาอยากอนุเคราะห์ จึงนำเรื่องราวมากราบทูลพระบรมศาสดาให้ทรงทราบ พระบรมศาสดาเห็นสมควรให้ พระองค์คุณิมาลทำสังฆจาจาเพื่อให้ท่านสะดวกในโกศะ พอเพียงที่จะบำเพ็ญสมณธรรมได้จึงบอกคาถาให้พระองค์คุณิมาลไปบอกกับหญิงกรรม์แก่นั้น ทำให้นางคลอเคลียได้ง่าย มีความสวัสดิ์ทั้งนางและบุตร พระเถระเริ่มมีความสุขสบายในโกศะ ได้เร่งทำความเพียรอย่างไม่ลดละ มีสติระลึกรู้ในทุกอิริยาบถน้อยใหญ่เป็นผู้ไม่มีความประมาทบำเพ็ญเพียรอย่างจริงจัง มุ่งมั่น ในที่สุดท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 13/351/429)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า คนที่เคยทำผิดเป็นอย่างมาก ที่เคยฆ่าผู้คนร่วมพัน ก็ยังมีโอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีดังตัวอย่างพระองค์คุณิมาลฆ่าผู้อื่น จำนวนมาก และฆ่าติดต่อกันเป็นเวลานาน สามารถบรรลุธรรมได้อย่างไร บำเพ็ญบารมีอย่างไร วิธีไหน กรรมชั่วที่เคยกรรมไม่ส่งผลแต่อย่างใดหรือ ผู้วิจัยจึงได้รวบรวม สืบค้น นำมาร้อยเรียงให้ผู้ที่สนใจ ใฝ่รู้ ได้ศึกษา ทำความเข้าใจ และให้เป็นอุทาหรณ์แก่ผู้หลงผิดทั้งหลายได้กลับเนื้อกลับตัว ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีที่จะทำให้สังคมประเทศชาติเราสงบร่มเย็นเป็นสุข สืบไป

การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. มุมมองการบรรลุธรรมในศาสนาต่างๆ

ศาสนาคริสต์ ความสำคัญของศาสนา ศาสนาทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพราะทุกศาสนา ล้วนมุ่งหวังให้ศาสนิกชนของตน เป็นคนดี และเมื่อศาสนิกชนเป็นคนดีแล้ว สังคมก็ย่อมจะปราศจากความเดือดร้อน ศาสนาช่วยให้มนุษย์รู้ว่า สิ่งใดชั่วถูกผิด ในศาสนาคริสต์สอนว่าพระเจ้าทรงประทานศีลธรรมประจำใจ มนุษย์ให้มนุษย์รู้จักดีชั่ว มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อเลือกกระทำแต่สิ่งที่เป็นคุณงามความดี ความหมายของศาสนา คำว่า “ศาสนา” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษที่มาจากภาษาลาตินอีกทีหนึ่ง ซึ่งแปลว่า “ความสัมพันธ์” หรือ “ผูกพัน” หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ตรงกับคำภาษาบาลี “สาสนา” แปลว่าคำสั่งสอน “คำสั่ง” หมายถึง ข้อห้ามทำความชั่ว ที่เรียกว่าวินัย และเป็น “คำสั่ง” หมายถึง คำแนะนำให้ทำความดี ที่เรียกธรรมะ รวมเรียกว่า ศีลธรรม ศาสนาพราหมณ์- ฮินดู ได้กล่าวไว้ว่า กรรมใดที่ได้เลือกกระทำโดยใช้ชาณ และโดยถือเอาภกฺติ เป็นทางเลือกกรรมนั้นย่อมเป็นเหตุแห่งความสุข แห่งยศ และแห่งเกียรติในยามที่บุคคลนั้นยังมีชีวิตอยู่ และทั้งจะได้ ประสบความสุขในชีวิตหน้าต่อไปอีกด้วย ไม่ว่าจะไปเกิดในภพไหน ตรงกันข้าม กรรมใดที่ได้เลือกทำ โดยปราศจากชาณ และไม่ถือเอาภกฺติเป็นเกณฑ์เสียเลย กรรมนั้นก็ย่อมเป็นเหตุแห่งความทุกข์ ความเสื่อมยศ และความเสื่อมเกียรติ ไม่ว่าจะไปในภพนี้หรือในภพหน้า จึงถือได้ว่ากรรมที่เลือกกระทำโดยใช้ชาณเป็นเกณฑ์ และโดยถือเอาภกฺติเป็นที่ตั้ง อย่างมิได้มีความประสงค์จะขอรับสิ่งใดเป็นเครื่องตอบแทน กรรมนั้นจึงจะเป็นเหตุแห่งโมกษะ ศาสนาซิกข์ หลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาซิกข์เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุด คือการเข้าถึงสุขอันเป็นนิรันดร์ หรือนิรวาณ ประกอบด้วยหลัก 5 ประการได้แก่ 1. ธรรมชัณท์ คือ การประกอบกรรมดี 2. คิอานชัณท์ คือ การมีปัญญา 3) สรณชัณท์ คือ ความปิติอิมเอบใจในธรรม 4) กรรมชัณท์

คือ การมีกำลังจิตแน่นแน้มมั่นคงไม่หวาดกลัว 5) สัญชน์ คือ การเข้าถึงสัจจะ หรือการหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557 : 13) เช่น ศาสนาเซน จุดหมายสูงสุดของศาสนาเซนคือการบรรลุเกวลญาณ ด้วยการ "นิรชระ" หรือการทำลายกรรม เพราะการกระทำซึ่งเป็นเหตุให้เกิด "พันธะ" การถูกผูกมัด เปรียบได้กับอุปาทาน การยึดมั่นถือมั่นของศาสนาพุทธ เป็นการการบำเพ็ญตนให้หลุดพ้นจากกิเลส หลุดพ้นจากสังสาระ การเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งอาจเปรียบได้กับโมกษะของศาสนาพราหมณ์หรือนิพพานของศาสนาพุทธ ในศาสนาพราหมณ์ เมื่อวิญญูณหลุดพ้นแล้วจะไปรวมอยู่กับพรหม ส่วนศาสนาเซน เมื่อวิญญูณหลุดพ้นแล้ว ก็จะไปอยู่ในส่วนหนึ่งของเอกภาพที่เรียกว่า "สิทธศิลา" ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขนิรันดร ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

สรุป ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้ตั้งเป็นแว่นแคว้น และเป็นราชอาณาจักรแต่ก็ได้เอื้อเฟื้อต่อคนไทยผู้นับถือศาสนาอื่น และให้ความอุปถัมภ์ศาสนาอื่นตามแบบอย่างโบราณราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงอุปถัมภ์ไว้แล้ว และมีนโยบายที่จะป้องกันมิให้คนไทยที่นับถือศาสนาแตกต่างกันเบียดเบียนกัน มีความสมานฉันท์ สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบร่มเย็น โดยทุกคนมีเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมตามศาสนาของตน

2. การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศาสนิกชนของทุกศาสนาล้วนมีจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติกิจทางพระศาสนาของตนเองคือ การเข้าถึงสรวรรค์ หรือ การได้เป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้า หรือ เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง พระพุทธศาสนาก็เช่นกัน มีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การได้บรรลุธรรม อันจะเป็นผลให้เกิดความดับทุกข์ และประสบสันติสุข คือ พระนิพพาน การบรรลุธรรม คืออะไร พระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องนี้ไว้ในลักษณะใด ผู้วิจัยจะได้นำเสนอไปตามลำดับ

การบรรลุธรรม เป็นสภาวะแห่งความหลุดพ้น, ความรู้แจ้งความถึงพร้อม, ความสำเร็จในระดับมรรคผล คือ ระดับโลกุตตระ เพื่อความเป็นพระอรหันต์ระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งมีศัพท์ที่ใช้แทนคำว่า "การบรรลุธรรม" ดังต่อไปนี้คำว่า "การบรรลุธรรม" เป็นภาษาไทย แยกออกเป็น 2 ศัพท์คือ การบรรลุ + ธรรม พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า "บรรลุ" นี้ เป็นคำกริยา แปลว่าถึง, สำเร็จ, เช่น บรรลุ มรรคผล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

สรุปตามทัศนะของพุทธศาสนานั้น หมายเอาการปฏิบัติธรรมจนเป็น พระอรหันต์ที่เป็นบุคคลผู้ประเสริฐ ผู้ไกลจากข้าศึก หรือผู้หักง้อสังสารวัฏเสียได้นั้นมีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์แต่ละระดับนั้นก็มิใช่มีความหมายในการละสังโยชน์ที่แตกต่างกันไป จนระดับสุดท้าย คือ อรหันต์

3. หลักการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การปฏิบัติตามหลักมรรคมีองค์ 8 เพื่อบรรลุธรรมนั้นตามที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นสามารถย่อลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งทางสายกลาง อย่างไรก็ตามการที่จะบรรลุธรรมได้นั้นผู้ปฏิบัติจะต้องเข้าถึงอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มีดังนี้

1. อริยสัจ 4

สังขธรรมที่เป็นหลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 อริยสัจ แปลว่า "สัจจะของผู้ประเสริฐ (หรือผู้เจริญ)" "สัจจะที่ผู้ประเสริฐพึงรู้" "สัจจะที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐ" หรือแปลรวบรัดว่า "สัจจะอย่างประเสริฐ" พึงทำความเข้าใจไว้ก่อนว่า มิใช่สัจจะตามชอบใจของโลกหรือของตนเอง แต่เป็นสัจจะทางปัญญาโดยตรง อริยสัจ 4 คือ 1) ทุกข์ ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความตาย ซึ่งเป็นธรรมของชีวิตและความโศก ความระทม ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ซึ่งมีแก่จิตใจและร่างกายเป็นครั้งคราว ความประจวบกับสิ่งที่ไม่รักไม่ชอบ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักที่ชอบ ความปรารถนาไม่สมหวัง กล่าวโดยย่อคือ กายและใจนี้เองที่เป็นทุกข์ต่างๆ 2) สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากของจิตใจ คือ ดิ้นรนทะยานอยากเพื่อที่จะได้สิ่งปรารถนาอยากได้ ดิ้นรนทะยานอยากเพื่อจะเป็นอะไรต่างๆ ดิ้นรนทะยานอยากที่จะไม่เป็นในภาวะที่ไม่ชอบต่างๆ 3) นิโรธ

ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับตัณหา ความดิ้นรน ทะยานอยากดังกล่าว 4) มรรค ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ทางมืองค์ 8 คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ เพียรพยายามชอบ สติชอบ ตั้งใจชอบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต), 2551)

บางคนเข้าใจว่า พระพุทธศาสนามองในแง่ร้าย เพราะแสดงให้เห็นแต่ทุกข์และสอนสูงเกินกว่าที่คนทั่วไปจะรับได้ เพราะสอนให้ดับความดิ้นรนทะยานอยากเสียหมด ซึ่งจะเป็นไปยาก เห็นว่าจะต้องมีผู้เข้าใจดังนี้ จึงต้องข้อมความเข้าใจไว้ก่อนที่แจกอริยส์ออกไป พระพุทธศาสนามีได้มองในแง่ร้ายหรือแง่ดีทั้งสองแต่อย่างเดียว แต่มองในแง่ของสัจจะ คือความเจริญ ซึ่งต้องใช้ปัญญาและจิตใจที่บริสุทธิ์ประกอบกันพิจารณา ตามประวัติพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ามิได้ทรงแสดงอริยส์แก่ใครง่าย ๆ แต่ได้ทรงอบรมด้วยธรรมข้ออื่นจนผู้นั้นมีจิตใจบริสุทธิ์พอที่จะรับเข้าใจได้แล้ว จึงทรงแสดงอริยส์ธรรมข้ออื่นที่ทรงอบรมก่อนอยู่เสมอ สำหรับคุณศัพท์นั้น คือ ทรงพรรณนาทาน พรรณนาศีล พรรณนาผลของทาน ศีลที่เรียกว่า สวรรค์ (หมายถึงความสุขสมบูรณ์ต่างๆ ที่เกิดจาก ทาน ศีล แม้ในชีวิตนี้) พรรณนาโทษของกาม (สิ่งที่ผูกใจให้รักใคร่ปรารถนา) และอาณิสส คือ ผลดีจากการที่ปราศใจออกจากกามได้ เทียบด้วยระดับการศึกษาปัจจุบัน ก็เหมือนอย่างทรงแสดงอริยส์แก่นักศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย ส่วนนักเรียนที่ต่ำลงมาก็ทรงแสดงธรรมข้ออื่นตามสมควรแก่ระดับ พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงแสดงธรรมที่สูงกว่าระดับของผู้ฟัง ซึ่งจะไม่เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย แต่ผู้ที่มุ่งศึกษาแสวงหาความรู้ แม้จะยังปฏิบัติไม่ได้ ก็ยังเป็นทางเจริญความรู้ในสัจจะที่ตอบได้ตามเหตุผล และอาจพิจารณาผ่อนลงมาปฏิบัติทั้งที่ยังมีตัณหา

ฉะนั้น จะมีวิธีทำอย่างไรที่จะไม่แพ้ตัณหา หรือจะเป็นนายของตัณหาในใจของตนเองได้ วิธีดังกล่าวนี้ก็คือ มรรคมืองค์ 8 ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ คือ เห็นอริยส์ 4 หรือเห็นเหตุผลตามเป็นจริงแม้โดยประการที่ผ่อนพิจารณา ดังกล่าวมาโดยลำดับ 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ คือ ดำริ หรือคิดออกจากสิ่งที่ผูกพันให้เป็นทุกข์ ดำริในทางไม่พยาบาทมุ่งร้าย ดำริในทางไม่เบียดเบียน 3) สัมมาวาจา วาจาชอบ แสดงในทางเว้น คือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดให้แตกร้ายกัน เว้นจากพูดคำหยาบร้าย เว้นจากพูดเพ้อเจ้อไม่เป็นประโยชน์ 4) สัมมากรรมันตะ การงานชอบ แสดงในทางเว้น คือ เว้นจากการฆ่า การทรมาน เว้นจากการลัก เว้นจากการประพฤติดินในทางกาม 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ คือ เว้นจากมิฉฉาอาชีวะ (อาชีพผิด) สำเร็จชีวิตด้วยอาชีพที่ชอบ 6) สัมมาวายามะ เพียรพยายามชอบ คือ เพียรระวังบาปที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม แต่ให้เจริญยิ่งขึ้น 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ คือ ระลึกไปในที่ตั้งของสติที่ดีทั้งหลาย เช่น ในสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม 8) สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ คือ ทำใจให้เป็นสมาธิ (ตั้งมั่นแน่วแน่) ในเรื่องที่ตั้งใจจะทำในทางที่ชอบ มรรคมืองค์ 8 นี้ เป็นทางเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต), 2551)

2. หลักไตรสิกขา

หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญอีกประการก็คือ หลักไตรสิกขา คือ สิ่งๆ ที่เรียกว่า ความงามในเบื้องต้นได้แก่ศีล งามในท่ามกลางคือสมาธิ และงามในที่สุด คือปัญญาปรากฏในพระพุทธดำรัสที่ทรงส่งพระสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก ซึ่งถือเป็นหลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักธรรมนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนา ดังปรากฏในเมตตาสูต ขุททกนิกายว่าผู้ฉลาดในประโยชน์ มุ่งหวังบรรลุสันตบพ พึงบำเพ็ญกรรมียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญเชื่อตรงเคร่งครัดว่าง่ายอ่อนโยนไม่เยอหยิ่งควรเป็นผู้สันโดษเลี้ยงง่ายมีกิจน้อยมีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบมีปัญญารักษาตนไม่คะนองไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลายอนึ่ง ไม่ควรประพฤติกุศลความเสียหายใดๆ ที่จะเป็เหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 25/143/533)

การดำเนินไปในหลักของไตรสิกขานั้น สามารถจัดการฝึกอบรม ศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมกันได้ ดังที่ท่านกล่าวไว้ในการปฏิบัติกรรมฐานคือกำหนดลมหายใจเข้า - ออกความสำรวมกายวาจาในขณะนั้นเป็นอธิจิตตสิกขาและปัญญาในขณะนั้นเป็นอธิปัญญาสิกขา ในทำนองเดียวกัน เราสามารถนำหลักการนี้ไปบูรณาการให้สามารถ

ครอบคลุมเนื้อหาสาระเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นหัวข้อธรรมทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนาซึ่งดูหลากหลายให้มีระบบเดียว คือ ไตรสิกขา เพราะหัวข้อธรรมทั้งหมดสรุปลงในเรื่องของไตรสิกขาได้ทั้งสิ้นภายในกรอบของหลักไตรสิกขา เราสามารถจัดความสัมพันธ์ของหลักธรรมทุกหมวดให้เกิดเป็นการปฏิบัติธรรม คือการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั่นเอง ในบรรดาธรรมหรือระบบการปฏิบัติที่จัดรูปแบบเป็นหมวดหมู่ ไตรสิกขา ถือเป็นพื้นฐาน เป็นระบบกลาง กว้างขวางครอบคลุม และใช้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติมากที่สุด ไตรสิกขา ประกอบด้วย สิกขา 3 คือ

1) อธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตที่แสดงออกมาทางกายวาจา เป็นลักษณะการประกอบกุศลในส่วนของ วาจาชอบ การงานชอบ และการเลี้ยงชีพชอบ การดำรงตนอยู่ในกรอบของระเบียบวินัยปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อบุคคล รอบข้างมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลเป็นประโยชน์

2) อธิจิตสิกขา คือ การฝึกปรือในด้านคุณภาพทางอารมณ์ เพื่อควบคุมจิตเป็นลักษณะการประกอบกุศล ในส่วนของความพยายามชอบ ความระลึกรู้ชอบ และความตั้งมั่นชอบ การดำรงคงมั่นของจิต ควบคุมจิตของตนให้เข้มแข็ง มีกำลังสงบ ผ่องใส เป็นสุข บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งเศร้าหมอง ต่างๆ อยู่ในสภาพที่กำลังเกิดขึ้นตามความเป็นจริง

3) อธิปัญญาสิกขา คือ การพัฒนาปัญญา ให้เกิดเป็น ความหยั่งรู้ สภาพความเป็นจริง ที่นำไปสู่ความหลุดพ้น เป็นลักษณะการประกอบกุศลในส่วนของ ความเห็นชอบ และ ความดำริชอบการพัฒนาให้เกิดเป็นปัญญาที่บริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง ไม่เกิดเป็นความรู้ความคิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนจากสภาวะธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงสามารถพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551)

ดังนั้น ไตรสิกขาเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงบ่อยและมีกระบวนการฝึกอย่างต่อเนื่อง ดังพระพุทธพจน์ว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา มีลักษณะอย่างนี้ สมาธิอันบุคคลอบรมโดยมีศีลเป็นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก ปัญญาอันบุคคลอบรมโดยมีสมาธิเป็นฐาน ย่อมมีผลานิสงส์มาก จิตอันบุคคลอบรมโดยมีปัญญาเป็นฐาน ย่อมหลุดพ้นโดยชอบจากกามาสวะ ภาวาสวะและอวิชชาสวะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 10/147/92)

จะเห็นได้ว่าศีลเป็นพื้นฐานแก่สมาธิ สมาธิก็เป็นพื้นฐานแก่ปัญญา เมื่อปัญญาเจริญมากขึ้นก็อบรมจิตให้ถึงความหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย พุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับฝึกฝนอบรมมนุษย์ที่ถือได้ว่าเป็นระบบที่มาตรฐานระดับสากลอย่างหนึ่งเพราะใครก็ตามเมื่อเข้ามาบวชในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงฝึกฝนด้วยระบบเดียวกันคือการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาโดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสหรือการบรรลุนิพพานอันเป็นอุดมคติทางพุทธศาสนาที่ทุกคนสามารถพัฒนาตนและบรรลุถึงได้ หลักไตรสิกขาจึงอยู่ในฐานะเป็นแม่บทและเป็นเครื่องมือในการพัฒนา พระพุทธองค์ทรงปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้เหมาะสมแก่อุปนิสัยของเวไนยสัตว์แต่ละกลุ่ม บางกลุ่มมีความรู้มาก เช่น พระปัญจวัคคีย์ ก็ทรงสอนธรรมะชั้นสูงเกี่ยวกับสภาวะธรรมที่เป็นไตรลักษณ์ บางกลุ่มมีปัญญาปานกลาง เช่นกลุ่มพระยสและสหาย ทรงเริ่มจากทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกบวช (เนกขัมมะ) บางครั้งก็ทรงสอนไตรสิกขาโดยตรง ดังเช่นที่ตรัสกับภิกษุวัชชีบุตรผู้เกิดความเบื่อหน่ายท้อใจในการรักษาพระวินัยที่มีมากมาย ว่า “ภิกษุ เธอจงศึกษาในสิกขา 3 เกิดคือในอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขาเมื่อเธอศึกษาทั้งอธิศีลสิกขาอธิจิตสิกขาอธิปัญญาสิกขา อยู่ราคะโทสะและโมหะก็จักถูกละได้เพราะละราคะโทสะและโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤตีสั่งที่เลวทรามอีก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/85/311)

ดังนั้น การบรรลุธรรมหมายถึงกระบวนการพัฒนาทางปัญญา ที่ประจักษ์แจ้งในรูป นาม ที่ปรากฏจนอุปาทานคลายจากอารมณ์ทั้งปวง เห็น รู้แจ้งอริยสัจ 4 เข้าถึงกระแสแห่งธรรมที่เป็นไปตามลำดับขั้นตอนจนสามารถบรรลุถึงโลกุตตรธรรม 9 คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล ระดับต่างๆ ดังนี้ พระโสดาบันละสังโยชน์ได้ 3 อย่างคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาสให้หมดสิ้นไป, พระสกทาคามีสามารถละสังโยชน์ 3 ข้างต้นให้หมดสิ้นไป และยังทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงอีกด้วย, พระอนาคามี

สามารถละสังโยชน์ 5 อย่างข้างต้นได้ และละกามราคะ ปฏิฆะ ได้อีกด้วย ส่วนพระอริยบุคคลชั้นสูงสุด คือพระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ 10 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ได้โดยสิ้นเชิงมีปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีจุดเด่นต่างกัน พระพุทธศาสนาเถรวาทมุ่งสอนให้ตนเองหลุดพ้นก่อน แล้วค่อยแนะนำผู้อื่นภายหลัง คือ พาดตนเองให้พ้นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองเสียก่อน ต่อมาชี้บอกให้ผู้อื่นทำตามผลที่ตนได้รับ เป็นเครื่องยืนยันรับรองให้ทำตามตัวอย่างโดยเชื่อสนิทใจ ในที่สุดก็ได้ประสพผลสำเร็จตามที่หวัง คือ พระนิพพาน โดยอาศัยการตัดสังโยชน์และกิเลสต่างๆ ตามลำดับขั้นตอนตั้งแต่สังโยชน์เบื้องต่ำ จนถึงเบื้องสูง ดังนั้นผู้ปฏิบัติตามหลักมรรคมืองค์ 8 เพื่อบรรลุธรรม เพื่อให้สังคมเห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญ ช่วยสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น เป็นหลักคำสอนไม่ให้ใช้ความรุนแรง เพื่อให้เกิดความสงบสุขกับตนเอง คลอบครว และในสังคมที่ดีต่อไป

ปัจจัยที่มีผลต่อการบรรลุเป็นพระอรหันต์ของพระองคฺลีมาล

แนวคิดที่เกี่ยวกับการเป็นฆาตกรของพระองคฺลีมาล มีทั้งที่เกิดจากความตั้งใจหรือ ไม่ตั้งใจหรืออาจเกิดจากความประมาทหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตลอดทั้งเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ตำรวจยิงผู้ร้ายเพราะผู้ร้ายคิดต่อสู้หรือขัดขืนการจับกุม เป็นต้นก็ได้ แต่ในรายละเอียดมีข้อปลีกย่อยนั้นก็แตกต่างกันบ้าง ฉะนั้นการเป็นฆาตกรที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปจึงมีประเภทและพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัย กล่าวคือ

ปรโตฆเสะ เสียงจากผู้อื่นหรือการกระตุ้นชักจูงจากภายนอก หมายถึง การสั่งสอน แนะนำ ถ้ายทอด หรือคำชี้แจงอธิบายจากผู้อื่น ตลอดจนการเรียนรู้เลียนแบบจากแหล่งต่างๆ ภายนอก หรืออิทธิพลจากภายนอก เป็นต้น ในที่นี้หมายถึงเฉพาะที่แนะนำในทางที่ถูกต้องดีงาม ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องโดยเฉพาะที่สามารถช่วยนำไปสู่ปัจจัยที่ 2 ได้ ปัจจัยข้อนี้จัดเป็นองค์ประกอบภายนอก หรืออาจจะเรียกว่า ปัจจัยทางสังคม บุคคลผู้มีความสมบัติเหมาะสมสามารถที่จะทำหน้าที่ปรโตฆเสะที่ดีมีคุณภาพสูง เรียกว่า กัลยาณมิตร ผู้ที่จะทำหน้าที่

กัลยาณมิตรได้ผลดี ประสบความสำเร็จแห่งปรโตฆเสะ ต้องสามารถสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ศึกษา หรือผู้รับการฝึกอบรม จึงเรียกวธีการเรียนรู้ในข้อนี้ว่า วิธีกรแห่งศรัทธาเมื่อมีสัมมาทิฏฐิเป็นแกนกลางหรือเป็นฐานแล้ว ก็จะต้องศึกษากระบวนการภายในของบุคคลที่ดำเนินไปตามขั้นตอนการศึกษา 3 ชั้น เรียกว่า ไตรสิกขา คือ

1. การฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา

2. การฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาในด้านจิตใจการปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพสมรรถภาพ และสุขภาพจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา

3. การฝึกฝนอบรมหรือพัฒนาในด้านปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ตามความเป็นไปตามเหตุปัจจัยทำให้แก้ไขปัญหาตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญา

1) ธรรมที่สนับสนุนในห้วงคฺลีมาลบรรลุเป็นพระอรหันต์ ธรรมที่สนับสนุนในห้วงคฺลีมาลบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้นั้น นอกจากความเป็นฆาตกรขององคฺลีมาลจะต้องละสังโยชน์ 10 ประการ ยังจะต้องอาศัยโพธิปักขิยธรรม คือธรรมที่เกื้อกูลให้รู้แจ้งหรือธรรมที่เกื้อหนุนอริยมรรคมมี 37 ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 6 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมืองค์ 8 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 19/525/222-223)

2) หลักการปฏิบัติขององคฺลีมาลเพื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ หลักการปฏิบัติของการบรรลุเป็นพระอรหันต์ แม้องคฺลีมาลจะฆ่ามนุษย์หรือสัตว์ตายมากมาย แต่ถ้าไม่ได้ทำอนันตริยกรรม 5 ประการ ก็ยังมีโอกาสที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุธรรมชั้นสูงขึ้นไปจนถึงเป็นพระอรหันต์ได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

เรียกว่า พระนิพพาน ซึ่งทางดำเนินสู่พระนิพพานนั้นมี 2 ทาง คือ (พระพรหมคฺรุกรณ (ป.อ ปยุตฺโต), 2538) (1) สมถกัมมัฏฐานเป็นทางดำเนินสู่พระนิพพานโดยอ้อม มุ่งต้องการให้เกิดสมาธิต้องการให้จิตสงบ แนบแน่นอยู่กับอารมณ์เดียว ไม่หวั่นไหว เมื่อจิตสงบแล้ว ตัวสมณะก็คือสมาธิ จะสบาย มีความสุข เยียบสงบไม่วอกแวก ไม่เดือดร้อน ไม่ตื่นรน ไม่กระวนกระวาย แนบแน่นอยู่ในอารมณ์เดียว จนกระทั่งเกิดสมาธิถึงระดับที่เรียกว่า ฌาน จากนั้นจึงเอาฌานเป็นบาทเจริญวิปัสสนาต่อไปผู้ที่ปฏิบัติแนวนี้เรียกว่า สมถนายนิก (2) วิปัสสนากรรมฐานเป็นทางดำเนินสู่พระนิพพานโดยตรง สำหรับผู้ที่ไม่เคยฝึกหัดเจริญสมาธิมาก่อนเรียกว่า วิปัสสนายนิก คือ เมื่อเจริญวิปัสสนา ใช้ปัญญาพิจารณาความจริงเกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกทางแล้ว จิตก็จะสงบขึ้น เกิดมีสมาธิตามมาเอง สมาธิในตอนแรกอาจเป็นขณิกสมาธิ คือสมาธิชั่วขณะ ซึ่งเป็นสมาธิอย่างน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นเพื่อให้วิปัสสนาดำเนินต่อไปได้ เมื่อผู้เป็นวิปัสสนายนิก เจริญวิปัสสนาต่อไป สมาธิก็พลอยได้รับการอบรมไปด้วย ถึงตอนนี้อาจเจริญวิปัสสนาด้วยอุปปจารสมาธิ จนในที่สุด เมื่อขณะที่บรรลุมรรคผล สมาธิก็จะแน่วแน่เป็น อัปปนาสมาธิ อย่างน้อยถึงระดับปฐมฌานซึ่งสอดคล้องกับหลักที่แสดงไว้ว่า ผู้บรรลุอริยมุขจะต้องมีทั้งสมณะและวิปัสสนา

ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ได้ผล ต้องมีวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง ในการบอกรวมฐานได้อย่างแม่นยำถูกต้อง คอยให้คำแนะนำสั่งสอนอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาที่ปฏิบัติธรรม ในขณะที่ผู้ปฏิบัติจะต้องทำตามคำแนะนำสั่งสอนอย่างเคร่งครัดไม่ดื้อรั้น จึงจะมีประสิทธิผลต่อการปฏิบัติ คำกล่าวที่ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้วทำให้เสียสติหรือเป็นบ้า นั่นจะได้หมดไป ความจริงแล้ว การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นการป้องกันมิให้คนเสียสติหรือเป็นบ้ามากกว่า ส่วนผู้ที่ปฏิบัติแล้วเสียสติหรือเป็นบ้า นั้น เพราะปฏิบัติในสิ่งที่คลาดเคลื่อนไปจากวิปัสสนากรรมฐาน การกล่าวร้ายต่อวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการให้ร้ายต่อพระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าเป็นแนวการปฏิบัติที่ทำให้คนปกติเป็นคนเสียสติ การกล่าวร้ายเช่นนั้นนอกจากจะเป็นบาปแล้ว ยังถือเป็นการทำลายพระพุทธศาสนาโดยตรงอีกด้วย เพราะหาไม่มีการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้ว ก็ไม่มีผู้ปฏิบัติที่สามารถบรรลุมรรค ผล นิพพานได้ ไม่มีพยานรู้เห็นรับรองพระธรรมและการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาก็ไม่มีแก่นสาร ไม่มีสาระอีกต่อไป และไม่มี ความแตกต่างไปจากศาสนาอื่น ๆ ในโลก ดังนั้น ปัจจัยที่สนับสนุนให้ห้องกุหลิมาลกับการบรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้แก่ เหตุผลที่ทำให้ห้องกุหลิมาลบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา พระองค์กุหลิมาลเถระ แม้จะเคยเป็นฆาตกรฆ่าคนตายจำนวนมาก เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ผู้ทรงเป็นกัลยาณมิตรแล้ว ก็มีสติระลึกได้และสัมปชัญญะรู้สึกตัวพร้อมทั้งเกิดหิริ ละอายแก่ใจและโอดตปปะเกรงกลัวต่อบาป พอพระธรรมเทศนาจบลงก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน จึงเลิกเป็นฆาตกรตั้งแต่บัดนั้น แล้วก็ทูลขอบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาด้วยความเพียร ในที่สุดก็ได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเหตุผลที่ทำให้ฆาตกรองกุหลิมาลบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้นั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. องกุหลิมาล ไม่มีสันดานเป็นฆาตกร แม้จะฆ่ามนุษย์จำนวนมาก แต่ก็ทำไปเพราะจำใจด้วยความเคารพเชื่อฟังคำสั่งของอาจารย์ปรารภจะจบการศึกษา และที่สำคัญไม่ได้ทำอนันตริยกรรม 5 อย่าง คือ (1) ฆ่ามารดา (2) ฆ่าบิดา (3) ฆ่าพระอรหันต์ (4) ทำร้ายพระ พุทธเจ้าจนห้อยพระโลหิต (5) ทำสงฆ์ให้แตกแยกกัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 22/129/209) ซึ่งอนันตริยกรรมแต่ละข้อมีผลรุนแรงแก่ผู้กระทำคือ ผู้กระทำในชาตินั้นเดิมทีแม้มีอุปนิสัยแก่กล้าสามารถบรรลุมรรคผลได้ ก็จะต้องรอนทำให้บรรลุมรรคผลไม่ได้ และเมื่อตายไปแล้วผลของอนันตริยกรรมก็จะส่งผลให้ไปเกิดในอเวจีมหานรกทันทีโดยไม่มีกุศลกรรมอื่นจะมาขัดขวางได้ จนกว่าอนันตริยกรรมจะให้ผลสิ้นสุดลง และไม่ได้ประทุษร้ายภิกษุณี ซึ่งเป็นกรรมที่ขัดขวางการบรรลุมรรค (พระโสภณมหาเถระ, 2548)

2. องกุหลิมาล แม้จะเคยเป็นฆาตกร แต่ในช่วงบั้นปลายชีวิตในแต่ละชาติ ก็มีโอกาสดำเนินชีวิตตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผู้เป็นกัลยาณมิตร ตั้งใจสมาทานศีล 5 และบำเพ็ญบารมีที่ประกอบด้วยองค์ 2 ประการ คือ (1) ฉันทตา คือ ความปรารถนารักใคร่พอใจในอรหันตภูมิ (2) อธิการ คือ การทำบุญให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาใน

สำนักของพระอริยเจ้า สิ้นระยะเวลา 100,000 กัป ด้วยอาณูภาพบารมีเหล่านั้น เมื่อเกิดความประมาทก็จะกลับได้สติเร็วกว่าปรกติ

3. องคุลิมาลได้อาศัยปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ 2 ประการ คือ (1) ปัจจัยภายนอก เรียกว่า ปรโตโฆสะ คือเสียงจากผู้อื่น ได้แก่ ได้รับการถ่ายทอดหรืออิทธิพลจากพระโพธิสัตว์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ที่คอยอบรมสั่งสอนหรือพัฒนาชีวิตในทางที่ดีขึ้น (2) ปัจจัยภายใน เรียกว่า โยนิโส-มนสิการ คือ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย ได้แก่ การคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็นนั่นเอง เป็นหลักในการพัฒนาชีวิตให้สูงขึ้นตามลำดับ

องคุลิมาลได้อาศัยเหตุปัจจัยเหล่านี้ เป็นปทัฏฐานแห่งการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา สามารถประหารอกุศลกรรมคือปามาติบาตได้ด้วยอรหัตตมรรค จึงทำให้อกุศลกรรมกลายเป็นอโหสิกรรมไปบรรลुरुหัตตผลเป็นพระอรหันต์ โดยเริ่มตั้งแต่ศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เมื่อศึกษาจนเข้าใจชัดแล้วก็ลงมือปฏิบัติตามหลักโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ จนสามารถถึงโพธิปักขิยธรรมออกมาแสดงผลที่ตัวคนแล้ว คนก็ไปแสวงหาผลออกที่สังคม การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ตีความสามารถที่อยู่ในตัวคนแต่ละคนออกมา และการศึกษาเป็นการเลี้ยงดูคนให้เจริญเติบโตด้านศีลธรรม ซึ่งไตรสิกขานั้นเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมหรือพัฒนากาย วาจา ใจ ให้เจริญยิ่งขึ้นไป จนสามารถบรรลุพระนิพพาน มี 3 ประการ คือ (1) อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในศีลอันยิ่ง หมายถึง การฝึกอบรมหรือพัฒนาการควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย และวาจาอย่างสูง โดยเน้นสำรวมอินทรีย์ 6 ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อได้สัมผัสสภาวะคุณ 5 อย่าง คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เพื่อไม่ให้กระทำความผิดทางกาย และวาจา (2) อธิจิตตสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในจิตอันยิ่ง หมายถึง การฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมชั้นสูงและบรรลुरुธรรมระดับต่างๆ โดยเน้นการฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตให้บรรลุดมมาน เพื่อข่มนิวรณ์ 5 หรือธรรมที่เป็นกิเลสขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบที่สามารถจะบรรลุดมมาน เรียกว่า ฌานจิต (3) อธิปัญญาสิกขา คือ การศึกษาและปฏิบัติในปัญญาอันยิ่ง หมายถึง การฝึก อบรมหรือพัฒนาปัญญาให้เกิด ปัญญาที่รู้แจ้งรูป นามเรียกว่า วิปัสสนาญาณ

องคุลิมาลฝึกอบรมกายวาจาด้วยศีล จนศีลบริสุทธิ์ดีแล้ว ก็ฝึกอบรมจิตด้วยสมาธิจนจิตตั้งมั่นดีแล้ว ก็ฝึกอบรมปัญญาด้วยภาวนา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริงอย่างบริบูรณ์ตามหลักภาวนา 2 ประการ คือ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 20/32/76)

1. สมถภาวนา หมายถึงวิธีการหรืออุบายเพื่อทำจิตให้สงบจากกิเลสที่รบกวนเจ้าและอริยสาวกมักแนะนำให้นำไปใช้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการกำหนดเพื่อเป็นฐานสู่วิปัสสนาและบรรลุมรรค ผล นิพพานได้

2. วิปัสสนาภาวนา การเจริญวิปัสสนา หมายถึง หลักสำหรับฝึกอบรมหรือพัฒนาจิตให้เห็นแจ้งโดยพิจารณาในความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความเป็นอนัตตาของสังขารทั้งหลาย เพื่อคลายความยึดมั่นถือมั่นวิธีการปฏิบัติภาวนา 2 ประการ มีวิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ก็มี ความเกื้อกูลส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในพระไตรปิฎกได้แสดงวิธีปฏิบัติของสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาไว้ ดังนี้ 1) การเจริญสมถะนำวิปัสสนา วิธีปฏิบัติโดยเจริญสมถะจนกระทั่งจิตสงบแล้วจึงยกจิตขึ้นสู่การเจริญวิปัสสนา คัมภีร์อรรถกถาปัญจสุทนี กล่าวไว้ว่า คนบางคนเจริญสมถะให้เกิดเป็นอุปการสมาธิหรืออัปนาสมาธิก่อน นี่เป็นสมถภาวนา ต่อมาเขาเจริญพิจารณาสมถะและธรรมทั้งหลายที่เกิดร่วมกับสมถะนั้น โดยลักษณะทั้งหลาย มีความไม่เที่ยง เป็นต้น นี่เป็นวิปัสสนาภาวนา อย่างนี้เรียกว่า การเจริญสมถะนำวิปัสสนา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 :21/170/179) 2) การเจริญวิปัสสนานำสมถะ วิธีปฏิบัติโดยเจริญวิปัสสนาใช้ปัญญาพิจารณาดูรูปนามจนกระทั่งเกิดการเห็นแจ้งตามความเป็นจริง คัมภีร์อรรถกถาปัญจสุทนีได้กล่าวไว้ว่า คนบางคนพิจารณาชั้นธอันเป็นที่ตั้งแห่งการยึดถือ 5 อย่าง โดยลักษณะทั้งหลาย มีความไม่เที่ยง เป็นต้น โดยมีได้ทำสมถะให้เกิดขึ้น นี่เป็นวิปัสสนาภาวนา ต่อมาเขาได้ปล่อยวางไม่ยึดถือธรรมทั้งหลายที่เกิดในวิปัสสนานั้น ความแน่วแน่แห่งจิตก็เกิดขึ้น นี่เป็นสมถภาวนา อย่างนี้เรียกว่า การเจริญวิปัสสนานำสมถะ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 21/170/179) 2) การเจริญสมถะและวิปัสสนาคู่กัน วิธีปฏิบัติโดยเจริญสมถะได้ขั้นหนึ่งแล้วออกจากสมถะมาพิจารณาธรรมที่เกิดขึ้นในสมถะ ปฏิบัติอย่างนี้เรื่อยไป ใน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). ความรู้ศาสนาเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยายความ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2551). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2553). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- _____. (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก จำกัด.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). (2548). วิปัสสนาмай เล่ม 1. พระคัมภีร์สาราภิงค์ แปลและเรียบเรียง. นครปฐม: ห้างหุ้นส่วน จำกัด ซีเอไอ เซ็นเตอร์ จำกัด.
- _____. (2557). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ). ตรวจชำระ. พระคัมภีร์สาราภิงค์ แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ: หจก.ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

